

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди"

Економічний вісник університету

Збірник наукових праць
учених та аспірантів

19/2

Заснований у 2006 році
Видається чотири рази на рік

Переяслав-Хмельницький
2012

ББК 65.9(4)
УДК 330.658.114
18Е

У збірнику опубліковані наукові статті з актуальних питань національної економіки України, розвитку підприємництва, аграрної економіки, функціонування фінансової системи та соціальної сфери.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур.

Редакційна рада: **Боголіб Т.М.**, докт. екон. наук (головний редактор);

Алексєєв І.В., докт. екон. наук; **Галиця І.О.**, докт. екон. наук; **Калюга Є.В.**, докт. екон. наук; **Кириленко О.П.**, докт. екон. наук; **Лук'яненко І.Г.**, докт. екон. наук; **Оболєнська Т.Є.**, докт. екон. наук; **Плескач В.Л.**, докт. екон. наук; **Перебийніс В.І.**, докт. екон. наук; **Мех О.А.**, докт. екон. наук; **Навальна М.І.**, докт. філол. наук; **Макарчук І.М.**, канд. екон. наук; **Чабан Г.В.**, канд. екон. наук; **Кучеренко С.Ю.**, канд. екон. наук (відп. секретар).

Міжнародна редакційна рада: **В. Косєдовский** докт. екон. наук (Польща); **В. Воронов** докт. екон. наук (Латвія); **І. Бойко** докт. екон. наук (Росія); **О. Ванкевич** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **О. Доріна** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **А. Левицька** докт. екон. наук (Республіка Молдова); **Р. Нурєєв** докт. екон. наук (Росія); **М. Шефер** докт. екон. наук (Німеччина); **С. Полоник** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **М. Хітов** докт. економіки (Болгарія); **Т. Тетеринець** канд. екон. наук (Республіка Білорусь).

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди". Протокол № 1 від 21 вересня 2012 року.

Постановою президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1 збірник наукових праць "Економічний вісник університету" внесено до нового переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Адреса редакційної колегії:

08400, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, к. 107.

Засновник та видавець: Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди".

Художник обкладинки: Попенко О.В.

Коректор: Навальна М.І.

Верстка: Сердюк А.В.

Підписано до друку 25 червня 2012 року. Формат 60х84/8.

Папір офсет. №1.

Гарнітура тип Таймс. Друк офсетний. Ум. др. арк. 29,30

Обл.-вид. арк. 27,88. Наклад 300 примірників.

Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.

08400, обл. Київська, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

(серія КВ, №12268-1152 Р від 01.02.2007.

Тел./факс +38 (04567) 5-66-71; 5-63-94

E-mail: ekon.dek@mail.ru

ISBN 966 - 8063 - 55-9

©ПХДПУ, 2012

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

УДК 336.22: 338.246.027.2

Біла І.С.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ,
Петришина Н.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ,
Салатюк Н.М.,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії
Національного університету харчових технологій

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ: СТАН ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

В даній статті розглядаються наявні у вітчизняній практиці податкові преференції та проблеми їх реалізації в Україні. Світовий досвід свідчить, що податкові пільги за певних умов здатні здійснювати вплив на реалізацію підприємницької ініціативи, стимулювати підприємницьку діяльність та її інноваційну спрямованість. У зв'язку з цим, дослідження проблем існування податкових пільг в Україні і напрямів їх вирішення здатне розкрити їх позитивний потенціал та набуває особливої актуальності.

Ключові слова: підприємництво, податкові пільги, втрати бюджету, Податковий кодекс України, спрощена система оподаткування.

В данной статье рассматриваются имеющиеся в отечественной практике налоговые преференции и проблемы их реализации в Украине. Мировой опыт свидетельствует, что налоговые льготы при определенных условиях способны оказывать влияние на реализацию предпринимательской инициативы, стимулировать предпринимательскую деятельность и ее инновационную направленность. В связи с этим, исследование проблем существования налоговых льгот в Украине и направлений их решения способно раскрыть их позитивный потенциал и приобретает особую актуальность.

Ключевые слова: предпринимательство, налоговые льготы, потери бюджета, Налоговый кодекс Украины, упрощенная система налогообложения.

In this article are available in domestic practice tax preferences and problems of its implementation in Ukraine. World experience shows that tax incentives under certain conditions can exert influence on the implementation of entrepreneurship, promote entrepreneurship and its innovative orientation. In this regard, the study of the existence of tax benefits in Ukraine and directions to address them can reveal their positive potential and is of particular relevance.

Keywords: entrepreneurship, tax benefits, loss budget, the Tax Code of Ukraine, the simplified tax system.

Постановка проблеми. Збалансований розвиток економіки значною мірою залежить від наявного стимулюючого механізму податкового регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Стабільна та ефективна податкова система, направлена на забезпечення оптимального податкового тиску, має значний потенціал для розвитку підприємництва, створює клімат довіри підприємницького сектору до влади в країні.

Вплив вітчизняної податкової політики на економічний розвиток країни є одним із найактуальніших та найдискусійніших питань економічної науки і практики. Одним із найгостріших аспектів дискусії є необхідність існування та розвитку податкових преференцій, в тому числі податкових пільг. Останнє зумовлене тим, що, з одного боку, викори-

стання суб'єктами господарювання податкових пільг має значні можливості у здійсненні ними реструктуризації економіки, активізації інноваційних процесів, підвищенні інвестиційної спрямованості як своєї діяльності, так і економіки в цілому, а, з іншого боку, суперечлива практика їх надання зумовлює значні втрати держави та посилює проблему нерівності можливостей суб'єктів підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нагальна необхідність дослідження податкових пільг на проблем їх використання в Україні має надзвичайно важливе теоретичне та практичне значення. Теоретичну основу дослідження податкової системи та механізмів податкового регулювання в Україні становлять праці таких вітчизняних дослідників як: М. Білик, З. Варналія, О. Василюк, А. Крисоватого, Н. Кучерявенка, І. Лукінова, І. Луїної, П. Мельника, В. Мельника, І. Михасюка, О. Сич, А. Соколовської, Л. Шаблістої та ін. Особливої уваги вказана проблематика набула у зв'язку із прийняттям Податкового кодексу України в контексті реформування податкової системи. У зв'язку з цим, праці Н. Вахновської, Л. Новосельської, Л. Олейнікової, О. Покатаєвої та інших присвячені аналізу переваг та недоліків новоприйнятого документу, деяким аспектам спрощеної системи оподаткування тощо. Питаннями практики використання податкових пільг в Україні займаються такі вчені як: Т. Єфименко, В. Корнус, В. Коротун, В. Крикун, І. Луїна, А. Соколовська, С. Юрій та інші.

Не дивлячись на значну кількість публікацій та їх вагому наукову цінність означені проблеми потребують подальшого аналізу в контексті комплексного дослідження теоретичних і практичних аспектів, шляхів вирішення проблем використання податкових пільг у вітчизняній економіці. Отже, **мета даної статті** - з'ясувати сутність, види, шляхи надання, переваги та недоліки податкових пільг, проаналізувати світовий досвід та наявні податкові преференції у вітчизняній практиці, виявити проблеми їх реалізації в Україні та запропонувати напрями вирішення названих проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. В країнах ОЕСР податковою пільгою називають будь-які відхилення від стандартних умов оподаткування, а тому до податкових пільг відносять: застосування відмінних від стандартних ставок оподаткування; використання спрощеної системи оподаткування та звітності при визначенні податкових зобов'язань; застосування податкових знижок і вирахувань з об'єкту оподаткування, що знижують базу оподаткування; особливі умови оподаткування зовнішньоекономічних операцій, в тому числі і через застосування міжнародних фіскальних угод [1, с. 12]. Податковим кодексом України, яким вперше було закріплено на законодавчому рівні дане поняття, визначено, що податковою пільгою є звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплати ним податку та збору в меншому розмірі з урахуванням особливостей, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або його характер, суспільне значення здійснюваних ними витрат [2].

Сутність пільг проявляється у різноманітних їх видах. Так, С. Пепеляєв, виділяє такі три види податкових пільг: вирахування - зменшення об'єкта оподаткування на величину певних його складових частин; знижка - пільга, що зменшує податкову базу або суму податку на певну величину; податковий кредит - вид пільги, за якого звільнення стосуються загальної суми податкового платежу, нарахованої до сплати [3]. За напрямом фіскальної політики держави податкові пільги поділяються на: економічні - інструменти податкового регулювання, реалізація яких сприяє досягненню цілей економічного характеру - стимулювання розвитку певних видів підприємницької діяльності, інвестиційної і інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, поліпшення використання ресурсів тощо; соціальні - пільги, встановлення яких спрямоване на досягнення виконання соціальних цілей - пільги, надані підприємствам некомерційного характеру, громадським організаціям, пільги надані роботодавцям і застрахованим працівникам за договорами довгострокового страхування життя, звільнення від оподаткування ПДВ окремих операцій із товарами, що мають суспільне значення [4, с. 42]. За функціональним призначенням існують такі види пільг: стимулюючі - направлені на створення умов і стимулів для розвитку діяльності господарюючих суб'єктів, стимулювання виробництва найбільш важливих видів продукції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, підтримку енерго- й матеріалозбереження у виробництві тощо; протекціоністські - направлені на захист діяльності суб'єктів господарювання від впливу як вітчизняних, так іноземних суб'єктів, надання преференцій національним товаровиробникам конкурентоспроможних на світовому ринку товарів тощо. За цільовим використанням звільнених від оподаткування коштів податкові пільги поділяються на: цільові - пільги які надаються за умови, що кошти, вивільнені від оподаткування, спрямовуватимуться на збільшення обсягів виробництва, переоснащення матеріально-технічної бази, запровадження нових технологій, енергозберігаючих технологій та нецільові - пільги для яких, кошти, вивільнені від оподаткування використовуються суб'єктами господарювання на власний розсуд. За періодом дії податкові пільги класифікують на: безтермінові - податкові пільги без конкретного строку їх дії; тимчасові - податкові пільги з обмеженням строком дії. У розрізі елементів податку виділяють наступні податкові пільги: звільнення від оподаткування окремих категорій платників; зменшення об'єкта оподаткування; обмеження величини податкової бази; зниження ставок податку; застосування спеціальної методології податкового обліку; продовження термінів податкового періоду; зменшення обчисленої до сплати суми податкового зобов'язання; розстрочка та відстрочка сплати податків тощо [5, с. 273-275].

За Податковим кодексом України виділяють такі шляхи надання податкових пільг: податкове вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору; зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору; встановлення зниженої ставки податку та збору; звільнення від сплати податку та збору [2].

У сучасній економічній теорії постійно виникають теоретичні дискусії щодо доцільності та дієвості податкових пільг. Як зазначає Ю. Чередніченко, зниження ставок оподаткування та надання однакових податкових стимулів для інвестування не вирішує проблеми забезпечення мобільності капіталу в довгостроковій перспективі, а може лише поглибити конфлікт між традиційними видами економічної діяльності та новою економікою, для створення яких не вистачає ресурсів [6, с. 87]. Проте, на думку В. Загорського, і з цим не можна не погодитись, податкові пільги за певних умов є дієвим інструментом підтримки національної конкурентоспроможності та створення нового технологічного ядра будь-якої економічної системи, особливо трансформаційної. При цьому умовами ефективності наданих пільг є їх жор-

стке цільове призначення, обмеження у часі та проведення постійного комплексного моніторингу. За проведеними В. Загорським дослідженнями оптимальним періодом дії податкової пільги є чотири роки. Так, з урахуванням індексу інфляції за відповідний період надана, наприклад, у 2000 році одна гривня податкової пільги збільшує доходи бюджету від сплати податку на прибуток на 1,72 гривні у 2004 році. Таким чином, за умов короткострокового використання пільги відсутній її позитивний ефект, а більший термін дії уможливорює зловживання і втрати ефективності. До того ж, пільги справляють на суб'єктів господарювання певний психологічний ефект та підвищують інвестиційну активність підприємств [7, с. 12].

Податкові пільги, як і будь-яке економічне явище чи процес, мають подвійну природу. А суперечливість їх надання зумовлює необхідність з'ясування їх переваг та недоліків (див. таблицю).

Переваги та недоліки податкових пільг не виключають можливостей та практики їх використання. Історія фіскальної думки не знає жодної країни вільної від пільг у царині податків.

У деяких країнах світу надають податкові пільги щодо інвестицій. Так, у Ірландії ставка податку на прибуток знижується до 10%, підприємства звільняються від сплати ПДВ і мита, надається 25% державної допомоги для компаній, що створюють нові робочі місця в галузях машинобудування та будівництва. У Китаї існує пільговий податковий режим в окремих районах для підприємств виробничої спрямованості, орієнтованих на експорт.

Таблиця 1. Переваги та недоліки податкових пільг

Переваги податкових пільг	Недоліки податкових пільг
- створення стимулів платникам податків в певних видах діяльності (виробництво найбільш важливих видів продукції, підтримка енерго- та матеріалозбереження у виробництві, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, тощо); - здійснення регулюючого впливу тактичного характеру, що дозволяє державі оперативно змінювати умови оподаткування та створювати стимули до активізації діяльності в певних сферах виробництва; - залучення додаткових інвестицій у пріоритетні галузі економіки; - заохочення участі приватного сектору економіки у соціальних програмах, які керує держава; - субсидування галузей і сфер економіки, непривабливих для приватного бізнесу через суспільну спрямованість; - створення сприятливих умов для раціонального розміщення капіталовкладень в різних сферах та галузях економіки; - сприяння зайнятості населення, особливо в умовах рецесії.	- звуження податкової бази, зменшення можливостей для скорочення податкової ставки; - створення передумов для застосування норм пільгового оподаткування в схемах мінімізації сплати податків або ж ухилення від їх сплати; - ускладнення податкового законодавства та зменшення його уніфікованості; - зменшення бюджетних надходжень та можливостей використання бюджетних коштів; - існування потенційної необ'єктивності процесу надання податкових пільг і неефективності податкового механізму; - необхідність функціонування складна та високовитратної системи адміністрування податкових пільг та процесу цільового використання коштів, вивільнених від оподаткування; - створення для іноземних суб'єктів нерівних умов функціонування в межах національної економіки.

Джерело: складено авторами

Також в даній країні існують податкові пільги на інвестиції в інфраструктуру, захист навколишнього середовища, сільське господарство і рибальство. У Чехії надаються податкові канікули терміном 10 років із наступним п'ятидесятивідсотковим зниженням податків ще протягом п'яти наступних років. У Росії є звільнення від оподаткування мита на 50% в разі використання вивільнених коштів для збільшення статутного фонду підприємства. Крім того, є можливість отримання пільг на регіональні та місцеві податки, в разі здійснення підприємствами інвестицій [9, с. 67].

Чимало країн ЄС-15 широко використовували пільгові механізми в оподаткуванні прибутку особливо під час економічної кризи та у наступні роки з метою подолання її наслідків. Так, Великобританія у 2009-2010 рр. застосовувала для нових інвестицій податкову знижку 40%, а з квітня 2011 р. знизила ставку податку для малих підприємств до 20%. Італія на період з 1 липня 2009 по 30 червня 2010 р. запроваджувала податковий кредит для капіталовкладень в устаткування та обладнання в розмірі 50%. У Нідерландах були зменшені податкові ставки на прибуток для новостворених підприємств, суб'єктів малого бізнесу і підприємств, які займаються науково-дослідними роботами. Франція протягом 2009-2010 рр. у три рази збільшила податкові пільги для представників малого й середнього бізнесу, які проводять наукові дослідження. В Іспанії запровадили пільги для сприяння зайнятості: зниження на 5 в. п. ставки корпоративного податку для малих підприємств (за умови найму не більш як 25 осіб і річного обсягу виручки до 25 млн. євро), які збільшували (або не зменшували) чисельність найманих працівників (на 2009-2011 рр.); значне зниження ставки податку для мікропідприємств (з річним оборотом до 1,5 млн. євро), які не вдавалися до звільнення (або залучали додаткових) працівників (на 2009-2010 рр.) [6, с. 82-83]. Крім того, використовуються в країнах ЄС пільги соціального призначення для пом'якшення регресивності ПДВ. Наприклад, частка податкової бази, яка оподатковується за зниженими ставками, становить у Греції 37 % загальної податкової бази з ПДВ, в Іспанії - 57%, Італії - 41 %, Люксембурзі - 53 %, Нідерландах - 26 %, Франції - 29 % [4, с. 42].

Як бачимо, західні країни широко використовують податкові пільги як один із видів додаткового інвестиційного ресурсу та інструменту підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в період зниження їх ділової активності. Останнє дозволяє використати їх позитивний потенціал в економіці та стати дієвим механізмом стимулювання економічного зростання.

Що ж стосується України, то формування податкової системи розпочалося із прийняттям Закону України "Про систему оподаткування" (1991 р.), яка була покликана забезпечити державу необхідними фінансовими ресурсами, а також створити можливості впливу на соціально-економічний розвиток країни. Так, у 1997 році Законом України "Про

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

внесення змін до Закону України "Про систему оподаткування" було визначено нові принципи побудови вітчизняної системи оподаткування, такі як: стабільність - забезпечення незмінності податків, зборів і їх ставок та податкових пільг; економічна обґрунтованість - встановлення податків і зборів на підставі показників розвитку національної економіки тощо; доступність - забезпечення зрозумілості норм податкового законодавства для платників податків та зборів. Однак, означені принципи мали декларативний характер і досі суперечать практиці вітчизняної економіки в сфері оподаткування. Сучасна ж система оподаткування в Україні і досі має гіпертрофовану фіскальну функцію та слабо стимулює до розширення економічної діяльності господарюючих суб'єктів. Останнє робить актуальним вирішення питання необхідності та розвитку податкових преференцій, в тому числі податкових пільг.

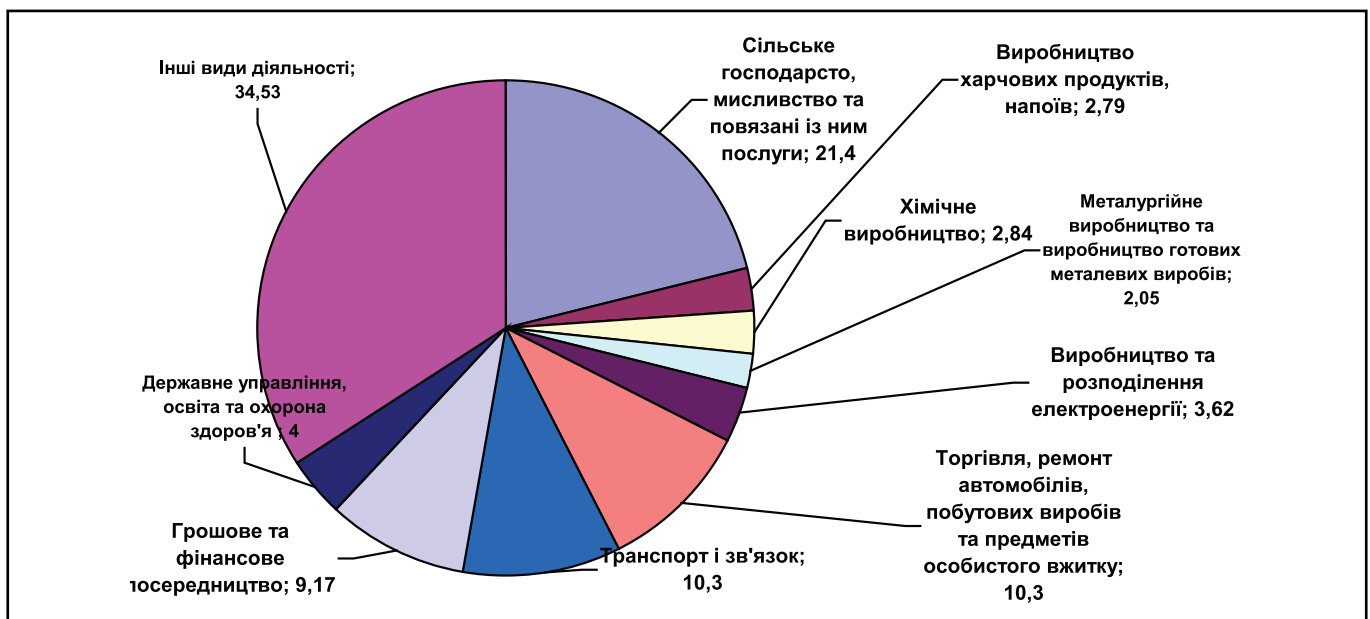
Питання доцільності та ефективності законодавчо встановлених звільнень від сплати податків або зниження ставок оподаткування в окремих галузях економіки залишаються дискусійними. Основним протиріччям надання податкових пільг є використання даного засобу державного регулювання для підтримки збиткових підприємств. Офіційні пільги, що стосувалися як прямих, так і непрямих податків, в Україні встановлені в основному для галузей і виробництв, що стали збитковими й неконкурентоспроможними (автомобільна, суднобудівна, вугільна, газова промисловість, електроенергетика тощо). Останнє суперечить проголошеному курсу на інноваційне оновлення промисловості, гальмує ініціативу сумлінних платників податків, а також веде до невиправданого скорочення бюджетних надходжень.

Так, кількість пільговиків протягом 2005-2020 років залишалася майже сталою - у 2005 р. - 50478, у 2007 р. - 49675, у 2009 р. - 48966 та у 2010 р. - 50158. Кількість використаних пільг також майже не змінилася і становила у 2005 р. - 64395, 2007р. - 70202, 2009 р. - 62824 та у 2010 р. - 64867. Однак, вартість однієї пільги зросла майже у 3 рази - із 191,6 тис. грн. у 2005 році до 572,4 тис. грн. у 2010 році. Втрати бюджету від застосування пільгового оподаткування зросла із 12338 млн. грн. у 2005 році до 37127,4 млн. грн. у 2010 році, також у 3 рази за рахунок зростання вартості однієї пільги. За даними ДПА України, втрати бюджету від використання податкових пільг в 2010 році на 91,7 % були сформовані за рахунок пільг зі сплати ПДВ, 5,6 % - податку на прибуток та 2,3 % - акцизного збору [11, с. 268; 4, с. 44].

Загальний обсяг пільг зі сплати ПДВ, які безпосередньо є втратами бюджету, в 2010 році складав 34,1 млрд. грн., при чому такий показник основним чином був сформований за рахунок пільг наданих підприємствам сільськогосподарської галузі (39,8 %), звільнень від оподаткування операцій з постачання послуг транзиту через митну територію України (28,2 %), виробництва та реалізації лікарських засобів та виробів медичного призначення (9,2 %), надання послуг з виховання та освіти дітей (5,1 %). В порівнянні з 2005 роком значно зросла питома вага пільг з підтримки підприємств сільськогосподарської галузі - з 29,0 % до 39,8 % при одночасному зниженні частки пільг з надання освітніх послуг та реалізації лікарських засобів на 0,7 % та 2,5 % відповідно [11, с. 268].

Варто зазначити, з 1 січня 2009 р. сільськогосподарські підприємства, питома вага вартості сільськогосподарських товарів яких становить не менше 75% від вартості всіх товарів, мали право обрати спеціальний режим оподаткування податку на додану вартість. Цей режим передбачав несплату суми податку до бюджету для відшкодування за її рахунок вартості виробничих факторів, а за наявності залишку - для інших виробничих цілей. Виробництво сільськогосподарських товарів на давальницьких умовах було включено до спеціального режиму оподаткування лише з 18.06.2009 р. До речі, Податковим кодексом України збережено пільговий режим оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників, згідно якого сума податку на додану вартість, нарахована на вартість представлених ними сільськогосподарських товарів, не підлягає сплаті до бюджету і повністю залишається в розпорядженні підприємства. Однак такий режим буде діяти до 31 грудня 2014 року [2].

За оперативними даними ДПА України станом на 01.01.2012 року сума втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування становила 58763,8 млн. грн., що на 21636,4 млн. грн. більше показника 2010 року, тобто за 2011 рік втрати бюджету зросли на 36,8 %. Розподіл втрат бюджету за видами діяльності за КВЕД станом на 1 січня 2012 року подано на рисунку.

Частка втрат бюджету від пільгового оподаткування за видами діяльності станом на 01.01.2012 року, %.

Як бачимо із наведеного рисунку, за видами економічної діяльності найбільш пільгоємними у 2011 році були сільське господарство - 21,4 % від загального обсягу втрат, торгівля та ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку і транспорт і зв'язок - по 10,3% та грошове і фінансове посередництво - 9,17 % (див. рисунок). Порівняно із 2010 роком відбулися суттєві зміни в розподілі пільг за видами діяльності. Так, значно скоротилася частка втрат у сільському господарстві - із 30,5 % у 2010 році до 21,4 % у 2011 році, тобто на 9,1 в.п., скоротилася частка отриманих пільг підприємствами - виробниками харчової продукції - із 6,6% до 2,79%, тобто на 3,81 в.п. Втрати бюджету у транспорті і зв'язку зменшилися із 17,5% до 10,3 %, тобто на 7,2 в.п. та в сфері державного управління, освіти і охорони здоров'я - із 6,4 % до 4 %, тобто на 2,4 в.п. Усе вищезазначене вказує на те, що розширюються сфери надання податкових пільг за рахунок зростання частки інших видів діяльності [4, с. 44].

Останнє, на нашу думку, пов'язано із таким важливим кроком у реформуванні податкової системи країни як прийняття Податкового кодексу України 2 грудня 2010 року. Як цілком вірно, на нашу думку, зазначає Л. Новосельська, важливим аспектом у прийнятті цього довгоочікуваного документу є законодавче утвердження національного пріоритету - формування сприятливих умов для розвитку та функціонування середнього класу [10, с. 270] як фактору пом'якшення соціальної напруги і демократизації ринкових відносин. Перевагами Податкового кодексу України у врегулюванні податкових пільгових відносин між державою і суб'єктами господарювання можна вважати:

- запровадження спеціальних інвестиційних пільг - нульової ставки податку на прибуток протягом 5 років - для новостворених підприємств, підприємств із щорічним доходом до 3 млн. грн. (до 20 працівників) з метою залучення інвестицій в оновлення основних засобів, створення додаткових робочих місць, збільшення обсягів виробництва, робіт, послуг, підприємств, які були зареєстровані платниками єдиного податку (із виручкою до 1 млн. грн. та із кількістю працівників до 50 осіб);

- звільнення від оподаткування виробників біопалива до 1 січня 2015 року, газовидобувних підприємств, готельно-го бізнесу, легкої промисловості, електроенергетики, суднобудування, літакобудування, машинобудування для агропромислового комплексу - до 1 січня 2020 року, за умови, що кошти, вивільнені від оподаткування, спрямовуватимуться на збільшення обсягів виробництва, переоснащення матеріально-технічної бази, запровадження нових технологій;

- збереження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва як для юридичних, так і для фізичних осіб-підприємців [2].

Однак, Податковий кодекс України несе в собі і певні загрози та суперечливі аспекти для розвитку підприємницького сектору на пільгових засадах, серед яких:

- недостатність податкових стимулів в інноваційній сфері, особливо підприємствам виробничої сфери (поза увагою залишилися такі галузі як медицина, виробництво машин і устаткування тощо);

- суперечливі зміни в спрощеній системі оподаткування (наприклад, заборона для юридичних осіб, які знаходяться на загальній системі оподаткування відносити до валових витрат вартість товарів і послуг, отриманих від підприємств, що перебувають на спрощеній системі оподаткування; запровадження звітності суб'єктів малого підприємництва перед Пенсійним фондом, який, в свою чергу, наділяється правом перевірок, та обов'язковість використання ними касових апаратів);

- посилення процесу адміністрування податків (наприклад, розширення підстав для позапланових перевірок; введення камеральних перевірок для суб'єктів господарювання без повідомлень і без дозволу податкової інспекції; можливість Податковою службою вимагати не тільки фінансову документацію, але й інші документи, перелік яких не встановлений).

Варто зауважити, що останні заходи зумовлюються бажанням держави послабити тіньову діяльність та знищити стимули до штучного заниження річного доходу, або ж нецільового використання коштів, вивільнених від оподаткування, в разі наявності податкових пільг, тобто в деякій мірі є виправданими і логічними.

Зрозуміло, що пільги повинні не лише збільшувати прибуток підприємства, який залишається в його розпорядженні, але й стимулювати до реінвестування прибутку та розширення виробництва. Тому нагальним питанням залишається необхідність цільового використання вивільнених грошових ресурсів, наприклад, на розширення діяльності, на покращення технічних і якісних характеристик продукції, на оновлення основних засобів тощо.

Не виникає сумнівів, що актуальність використання податкових пільг в інноваційній сфері зростає в умовах побудови економіки країни на інноваційній основі. Незважаючи на суперечливість більшості податкових пільг, необхідними залишаються заходи податкового стимулювання науково-дослідної діяльності підприємств, які в значній мірі стосуються не лише фінансового забезпечення НДДКР, а забезпечення факторів інноваційного процесу - фундаментальних досліджень, а також безпосереднього впровадження нововведень у виробництво та їх розповсюдження.

Однак більшість податкових стимулів для заохочення підприємців-інноваторів в Україні скасовано або не реалізується. Практика податкових пільг у деякій мірі знайшла розповсюдження в рамках технопарків через пільги на податок на прибуток, ПДВ, мито, встановлення пріоритетних напрямів їх діяльності та ін. Проте технопарки на сьогодні не зарекомендували себе ефективно працюючими елементами інноваційної інфраструктури, хоч, безперечно мають у цьому напрямі величезний потенціал.

Зазначене тільки підкреслює складність питання застосування податкових пільг, особливо в сфері інновацій. Так, на ранніх стадіях розробки і впровадження нових продуктів і технологій економічна віддача є незначною, а передбачити прибутковість запропонованих рішень виявляється складною і майже недосяжною задачею. Адже чим складнішою є нова розробка, тим складніше оцінити можливі результати її впровадження. Тому виникає враження, що застосування нової технології є менш економічно вигідним, ніж збереження старої технології, оскільки нові технології потребують фінансування. Саме тому для прискорення науково-технічного розвитку необхідним стає використання додаткових економічних стимулів, які широко використовувались у плановій економіці. Власні фінансові ресурси підприємств мають бути доповнені засобами, які надходять зі спеціальних галузевих фондів розвитку науки і техніки,

централізованих фондів розвитку виробництва.

У цілому зазначимо, що пільгове оподаткування в сфері виробництва не вирішує всіх проблем розвитку та поширення інновацій. Для створення повноцінно діючого механізму стимулювання інноваційної діяльності доцільно виділити першочергові пріоритети інноваційного розвитку і застосувати пільгове оподаткування в поєднанні з іншими засобами стимулюючого характеру.

Однак, не дивлячись на численні проблеми навколо податкових пільг, вважаємо за доцільне перегляд найближчим часом на державному рівні концепції їх використання з метою оптимізації взаємодії держави та підприємницького сектору, а також підвищення її ефективності. При цьому уточнення переліку національних економічних пріоритетів розвитку для визначення сфер і галузей економіки, застосування податкових пільг, в яких матиме максимальний економічний або соціальний ефект, і проведення аналізу наданих податкових стимулів з метою визначення виправданості їх існування, дасть можливість значно скоротити обсяг неефективних податкових преференцій та виключити практику їх надання підприємствам, що неефективно та недоцільно використовують бюджетні кошти.

З метою підвищення ефективності наданих пільг необхідним є введення механізму чіткого обліку (інвентаризації) податкових пільг, їх класифікації по відношенню до бюджетних втрат, термінів їх надання з метою зростання передбачуваних доходів держави, з одного боку, та підвищення відповідальності суб'єктів отримання пільг, з іншого боку. У напрямку вдосконалення цільового використання податкових преференцій доцільним є введення практики моніторингу напрямів використання суб'єктами підприємництва додаткових доходів та ініціювання їх спрямованості на розширення підприємницької діяльності, придбання нового обладнання, техніки, використання нетрадиційних видів енергії, економію енергоносіїв тощо.

Варто зазначити, що в Україні податкові пільги слабо використовуються для підтримки виробників виробничої сфери. Так, за оперативними даними ДПА України в галузі металургії питома вага пільг у загальній сумі, наприклад, у 2011 р. дорівнювала 2,05%, у хімічній промисловості - 2,84%, у нафтопереробній - 0,06%, у текстильній промисловості та будівництві - 0,07% і 0,55% відповідно. Варто зазначити, що використання податкових преференцій у фінансовій і торговельній сфері є значним (див. рисунок).

Податкові пільги, які мають інноваційний характер, очевидно, характеризуються значним потенціалом щодо зростання інновацій в країні, що у підсумку дасть можливість вітчизняній економіці вийти на новий науково-технічний рівень, оновити матеріально-технічну базу і підвищити частку підприємств, що займаються інноваціями. Основним критерієм у наданні пільг в інноваційній сфері може бути їх ефективність за певний період часу, наприклад, за перший рік використання інноваційного продукту. У якості форми надання пільг може бути податковий кредит, який визначається, виходячи з очікуваної норми ефективності інновації, і повертається після закінчення контрольного періоду в разі недосягнення визначеної норми.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Перегляду на державному рівні концепції використання податкових пільг, у тому числі й в інноваційній сфері, з метою оптимізації взаємодії держави і підприємницького сектору та підвищення її ефективності шляхом:

- уточнення переліку національних економічних пріоритетів розвитку для визначення сфер і галузей економіки, застосування податкових пільг в яких матиме максимальний економічний або соціальний ефект, і проведення аналізу наданих податкових стимулів із метою визначення виправданості їх існування дасть можливість значно скоротити обсяг неефективних податкових преференцій та виключити практику їх надання підприємствам, що неефективно та недоцільно використовують бюджетні кошти;
- введення механізму чіткого обліку податкових пільг, їх класифікації по відношенню до бюджетних втрат, строків їх надання з метою зростання передбачуваних доходів держави, з одного боку, та підвищення відповідальності суб'єктів отримання пільг, з іншого боку;
- запровадження практики моніторингу напрямів використання суб'єктами підприємництва додаткових доходів та ініціювання їх спрямованості на розширення підприємницької діяльності, придбання нового обладнання, техніки, використання нетрадиційних видів енергії, економію енергоносіїв тощо з метою вдосконалення цільового використання податкових преференцій;
- упорядкування механізму надання пільг в інноваційній сфері, які характеризуються значним потенціалом щодо зростання інновацій в країні, шляхом їх диференціації за видами наукової і виробничої спеціалізації, термінами функціонування, метою діяльності, враховуючи регіональний критерій;
- впровадження механізму спеціальних індивідуальних рахунків, згідно якого підприємство з метою забезпечення цільового використання коштів на інноваційну діяльність сплачує податки в повному обсязі, проте перераховує частину податку на власний спеціальний рахунок, витрачання коштів із якого може здійснюватися лише на інвестиційні та інноваційні потреби;
- використання податкових пільг саме у виробничій сфері та обмеження податкових преференцій в фінансовій і торговельній сферах тощо.

Важливо підкреслити, що визначені нами шляхи вдосконалення механізму надання податкових пільг, повинні враховувати фактор часу, оскільки не можна сподіватися на їхній миттєвий економічний ефект, і посилюватися заходами держави зі зменшення рівня корупції та тінізації економіки. Саме за цих умов запровадження зазначених податкових важелів стимулювання інноваційної діяльності дозволить прискорити розвиток високотехнологічних виробництв, спроможних випускати наукоємну продукцію з високою доданою вартістю, сформувати експортний потенціал цих виробництв, підвищити технологічний рівень і конкурентоспроможність підприємств завдяки прогресивним вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням. Аналіз конкретних механізмів вдосконалення надання податкових преференцій та очікуваного ефекту від їх здійснення стане напрямом наших подальших досліджень.

Література

1. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду / А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луїна та ін. - К.: НДФІ, 2006. - С. 237.
2. Податковий кодекс України (N 2755-VI, від 2 грудня 2010 року) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
3. Азізова К. Е. Пільги в системі податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України [Електронний ресурс] / К. Е. Азізова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2010. - Вип. 154, ч. 3. - Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/pvnu/2010_154_3/10ake.pdf
4. Коротун В. І. Соціально-економічні аспекти податкового регулювання в Україні / В. І. Коротун // Часопис економічних реформ. - 2011. - №. 4 - С. 41-46.
5. Класифікація та види податкових пільг / Ю. І. Турянський, Н. М. Коломійчук, П. П. Гаврилко // Науковий вісник НЛТУ України. - 2011. - Вип. 21.9. - С. 272-276.
6. Чередніченко Ю. В. Питання реформування податкової системи України в період її незалежності / Ю. В. Чередніченко // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 9 (51). - С. 83 - 90.
7. Загорський В. Податки для конкурентоспроможної економіки / В. Загорський // Дзеркало тижня. - 2006. - № 16 - 17(595 - 596). - 29 квітня. - С. 12.
8. Мельник В. Сучасна податкова політика у країнах ЕС-15 / В. Мельник, Т. Кошук // Економіка України - 2011. - №. 6 - С. 73-85.
9. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. К. Малютін // Фінанси України. - 2008. - № 11. - С. 64-74.
10. Новосельська Л. І. Переваги та недоліки Податкового кодексу України [Електронний ресурс] / Л. І. Новосельська, В. А. Козанкевич // Науковий вісник НЛТУ України. - 2011. - Вип. 21.5 - Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnl/21_5/269_Now.pdf
11. Коротун В. І. Практика використання податкових пільг в Україні / В. І. Коротун // Вісник ЖДТУ. - 2012. - №. 1 (59) - С. 267-270.

УДК 336.71

Виноградня В. М.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди"**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КОМІСІЙНИМИ ДОХОДАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

В статті розкрито основні напрями формування, аналізу та контролю за комісійними доходами банку, а також процес управління ними на сучасному етапі.

Ключові слова: комісійні доходи, тарифи, розрахунково-касове обслуговування, розрахункові картки, структура комісійних доходів.

В статье раскрыты основные направления формирования, анализа и контроля за комиссионными доходами банка, а также процесс управления ими на современном этапе.

Ключевые слова: комиссионные доходы, тарифы, расчетно-кассовое обслуживание, расчетные карты, структура комиссионных доходов.

In the article the main directions of the development, analysis, and control of the commission income of the bank, as well as process management today.

Key words: commission income, rates, cash management services, payment cards, the structure of commission income.

Актуальність дослідження. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки, та фінансового ринку України підвищується роль та значення доходів в діяльності банківських установ, котрі безпосередньо впливають на прибуток комерційних банків, розвиток конкурентних переваг та забезпечення діяльності банку в цілому. Для належного функціонування комерційного банку актуальним питанням є управління доходами в поточному та перспективному періоді, що передбачає процес планування, прогнозування, аналізу, контролю доходів банку та створює передумови для оптимізації діяльності, а також отримання максимального рівня очікуваних фінансових результатів. Значним елементом в структурі доходів банку є комісійних доход, що характеризує оцінку роботи банку з клієнтами, щодо надання банківських послуг та рівень його конкурентоспроможності і ліквідності в сучасних умовах. Таким чином, на сьогодні існує необхідність у дослідженні системи управління комісійними доходами банку, що і свідчить про актуальність дослідження.

Ступінь дослідження: Дослідженням основних питань пов'язаних з управлінням доходами банків відображено в працях сучасних науковців та економістів, серед яких можна відмітити таких як О. Васюренко, А. Герасимович, Т. Косова, М. Люзьяк, В. Міщенко та інших. Однак питанням структури та управління комісійними доходами банківських установ приділено недостатньо уваги, що зумовлює необхідність подальших досліджень з обраної теми.

Мета дослідження. Головною метою дослідження є аналіз процесів щодо управління комісійними доходами в банківській діяльності з метою знаходження найефективніших шляхів управління ними в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Позитивний сукупний результат діяльності банку відображає його доходність. За рахунок доходів банку формується його прибуток визначається платоспроможність та конкурентоспроможність банківських установ. Банківські доходи поділяються на: процентні, комісійні, торгівельні та інші банківські операційні доходи.

ЗМІСТ

Аграрна економіка

ОВСІЄНКО А.М. Вплив мотивації на підвищення зайнятості сільського населення	3
РУДНИЦЬКА О.В. Напрями розширення зовнішніх джерел фінансування підприємств АПК	6
ТІРБАХ Л.В. Закономірності управління процесів в аграрних підприємствах	10
ШУЛЬГА О.А. Перспективи розвитку господарських структур в аграрному секторі України	13

Економіка знань

БОЖКО М.О. Регіональні аспекти інноваційної активності підприємств України	19
БУРДОНОС Л.І. Особливості розвитку українського ринку венчурного фінансування інноваційної діяльності	23
ДРОК П.В. Шляхи впровадження інформаційних технологій у навчальний процес	28
ЄВТУШЕНКО Н.О. Механізм формування стратегії інноваційного розвитку у вітчизняному промисловому комплексі	31
КОХНО Д.О., СЕДЛЯР М.О. Роль інтелектуального капіталу в інноваційному розвитку України	37
МАКАРЧУК І.М. Розвиток інноваційної діяльності підприємств в Україні	46

Економіка та управління

АНТОНЮК Д.А. Особливості формування інформаційної інфраструктури підприємництва в контексті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій	50
БАБАК О.А. Інформаційні технології в управлінні бізнесом	56
БЕЗЗУБЕЦЬ Л.Л. Організація обліку та вдосконалення звітності з оплати праці в бюджетних установах	61
БИЦЮРА Ю.В. Вплив господарської діяльності акціонерних товариств на довкілля та напрями удосконалення механізму екологізації виробництва в Україні	64
БОГОЛІВ Т.М. Global crises impact on the economic development of states	70
ГОРБАТЕНКО А.А. Напрями підвищення ефективності функціонування акціонерних підприємств з державною часткою капіталу в Україні	74
ЗЛЕНКО А.М. Нематеріальне заохочення працівника як потужний мотивуючий чинник	78
КНЯЗЄВА О.А., КНЯЗЄВ О.А. Підхід до оцінки ефективності впровадження проекту "електронний уряд"	80
КОЗІЙ Т.В. Удосконалення державного регулювання соціальним захистом населення	83
ЛУКАШЕВИЧ Ю.Л. Управління рекламною діяльністю туристичних підприємств	86
ПАЛАМАРЧУК О.М. Бенчмаркінг бізнес-процесів як інструмент вдосконалення конкурентоспроможності підприємства	90
ПЕРЧУК О.В. Формування управлінської команди для ефективної реалізації процесного підходу в організації	93
ПОТАПЮК І.П. Проблема суб'єкт-суб'єктної взаємодії на вітчизняному ринку підприємств сфери фізичної культури і спорту	97
РІЗНИК В.В. Теоретичні засади реалізації ефективного проектного менеджменту	101
РЯБЦЕВА Н.О. Дослідження ефективності процесу виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в окремих інтернатних закладах та закладах соціального захисту	103
СКОРОБОГАТОВА В.В. Бухгалтерський облік облігацій як складової змішаних активів	109
СУЧКОВ А.В., КОБЛИК А.А. Використання найбільш поширених логістичних стратегій в умовах української економіки	113
ТАРАБАН К.С. Еволюційний розвиток логістики в управлінні промисловими підприємствами	117
ХАЛІНА О.В. Методичні засади створення внутрішньої служби безпеки підприємства	121
ШТАНГРЕТ А.М., КАРАЇМ М.М. Антикризове управління економічною безпекою підприємства: методичні аспекти	126

Економічна теорія

ВОЛОШИН М.В. Аналіз актуальних проблем вітчизняної системи соціальних стандартів та гарантій	131
ГРАНОВСЬКА І.В. Особливості розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні	137
ДАНИЛЬЧУК І.В. Вплив приватизації на соціальний стан населення в Україні	144
КОЗАРЕНКО Л.В. Теоретичний аналіз державних соціальних стандартів в Україні	147
ЛАМСЬКИЙ М.Д. Проблеми теоретичного обґрунтування міжбюджетних відносин	151
ПІДОПРИГОРА Л.А. Роль державної власності в соціально-економічному розвитку України	155
РІЗНИК Н.А. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки	159
ШИМЧЕНКО Л.А. Проблеми та пріоритети зовнішньоекономічної стратегії України	163
ЮРКІВ Н.Я. Забезпечення продовольчої безпеки України, як чинник ефективного розвитку реального сектору економіки	167

Фінанси, грошовий обіг, кредит

БІЛА І.С., ПЕТРИШИНА Н.В., САЛАТЮК Н.М. Податкові пільги: стан та шляхи вирішення проблем їх використання в Україні	172
ВИНОГРАДНА В.М. Особливості процесу управління комісійними доходами комерційних банків	178
ДІДЕНКО І.С. Ринок банківських послуг: особливості сучасного стану та головні перспективи розвитку в Україні	182
ДІДЕНКО О.М. Вітчизняний ринок банківських депозитів: сучасний стан та основні тенденції розвитку	187
ДУБОВСЬКА О.В. Аналіз запровадження етапів оплати праці на основі єдиної тарифної сітки та його вплив на розміри посадових окладів працівників загальноосвітніх навчальних закладів	190
ЄВТУШЕНКО Н.М. Розвиток соціального страхування в Україні	195
КАЧУЛА С.В. Роль фінансів домогосподарств у розвитку людського потенціалу в Україні	198
КОСТИК Є.П. Фінансовий механізм як одна із складових забезпечення ефективного функціонування підприємства	203
КУЧЕРЕНКО С.Ю. Аналіз основних показників діяльності банківської системи України	207
КУЧЕРУК І.В. Управління кредитними ризиками та деякі соціально-економічні аспекти кредитування в Україні	213
ЛЕВАЄВА Л.Ю. Методичні основи маркетингових досліджень з формування попиту на ломбардні послуги	219
ЛИСЯК Л.В., РОМЕНСЬКА К.М. Підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень	225
МАЛИШКО В.В. Зарубіжний досвід фінансової політики загальної середньої освіти	228
ЧАБАН Г.В. Бюджетування витрат в процесі реалізації бізнес-стратегії	233
ЯРЕМЕНКО Л.М. Визначення та методика обліку фінансових результатів діяльності	241
ОСТРИЩЕНКО Ю.В. Пріоритети реалізації бюджетної політики на місцевому рівні у 2013 році	244

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди"

Економічний вісник університету

Збірник наукових праць
учених та аспірантів

Випуск 19/2

Головний редактор Т.М. Боголіб

Переяслав-Хмельницький
2012

Підписано до друку 25.06.2012. Формат 60x84/8.
Гарнітура тип Таймс. Обл. вид. арк. 27,88.
Ум. др. арк. 29,30. Наклад 300 примірників